14
e
39

Br
6931

Dr G. SCHAMELHOUT

ANTHROPOLOGIE VAN HET NEDERLANDSCHE VOLK

DE SEIZOENEN Nr 47

Biblioth...
NIOD

ANTHROPOLOGIE VAN HET NEDERLANDSCHE VOLK

«DE SEIZOENEN»-REEKS

Tot dusverre zijn verschenen :

1. *Fr. Clijmans en J. Denucé:* Het Brouwershuis.
2. *Dr T. Paaps:* Godsdienstig leven op Vlaamschen bodem in de 8e en 9e eeuw.
3. *Dr J. Denucé:* De Schelde.
4. *Bert Ranke:* Rederijkers in de Branding.
5. *Bert Ranke:* Filip de Pillecyn.
6. *K. Goossens :* Al in dit Soete Nieuwe-Jaer.
7. *K. Goossens:* Mechelen.
8. *K. van de Woestijne :* De Vlaamsche Primitieven.
9. *Dr Fr. Blockmans :* 1302. Vóór en na.
10. *Dr Albr. Kriekemans :* Sociale Psychologie.
11. *Dr C. De Baere :* Onze Vlaamsche Reuskens.
12. *Gerard Walschap :* Volk.
13.-14. *P. Heyns :* Volksliederen.
15. *Jaak Veltman :* Land van Wielrenners.
16. *V. Depauw :* Zuid-Vlaanderen roept.
17. *Prof. Dr Reypens, S. J. :* Ruusbroec de Wonderbare.
18. *Dr J. Denucé :* Vlaamsche Kaartsnijkunst.
19. *Gaston Duribreux :* Zee en Visschersvolk.
20. *André M. Pols :* De Ruckers en de Klavierbouw in Vlaanderen.
21. *Clemens V. Trefois :* Van Komwoning tot Vlaamsche Boerderij.
22. *Dr Fr. Blockmans :* De Voorbereiding van een Grooten Tijd. Gent tot omstreeks 1336.
23. *Zr Dr M. Costanza:* Marcus Aurelius Antonius. Aan Zichzelf.
24. *Dr K. C. Peeters:* Het volksche Kerstlied in Vlaanderen.
25. *Prof. Dr P. de Keyser:* De Avonturen van Ysingrijn en Reinaert.
26. *Lode Zielens:* Herinneringen van Toen . . .
27. *Charles De Coster:* Smedje Smee.
28. *Paul De Vree:* Geschiedenis van het Schip.
29. *Luc. de Jaegher:* Dietsche Heiligen. 24 Houtgravures met inleiding van E. P. D. A. Stracke S.J.
30. *Dr Luc. Indestege:* Rond Erasmus' Lof der Zotheid.
31. *Jos. Van Limbergen:* Inventaris van het Heelal.
32. *Frans Clerck:* Een Eeuw Voetbal.
33. *Saxo Grammaticus:* Noordsche Heldensagen.
34. *J. Helbig :* Oud - Antwerpsche School van Glazeniers.
35. *Roger Avermaete :* Brieven van Jakob Smits.
36. *Jozef Helsen :* Het Landschapsbeeld in de Antwerpsche Kempen.
37. *Raf. Van Os:* De Volksprent in Vlaanderen en elders.
38. *Urb. V. d. Voorde:* Herkomst der hedendaagsche Vlaamsche Schilderkunst.
39. *Henry V. d. Velde:* De poëtische vorming van Max Elskamp.
40-41. *Kan. Dr Floris Prims:* De Antwerpsche Heiligen.
42. *Prof. Dr Aug. Mansion:* Uit de Moraalphilosophische werken van Aristoteles.
43. *Eug. De Bock:* Beknopte Geschiedenis van de Boekhandel in de Nederlanden.
44. *Miguel de Unamuno:* Een Kerel uit één stuk...
45. *Dr A. De Saedeleer:* Het streven naar een volmaakte inrichting v. d. Staat.
46. *Remy De Muynck:* De Moderne Finsche Poëzie.

Dit is nummer 47 van « DE SEIZOENEN »

Dr. G. SCHAMELHOUT

ANTHROPOLOGIE VAN HET NEDERLANDSCHE VOLK

Geïllustreerd

1944

N. V. DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL

ANTWERPEN

2005

I.

De anthropologie of menschkunde is een natuurwetenschap, die zich bijzonder de studie der lichamelijke kenmerken van den mensch tot doel stelt. Naar anatomische kenmerken, waaraan geesteseigenschappen zijn verbonden, wordt de menschheid in rassen ingedeeld, van welke de vormen door de wetten der erfelijkheid zijn bepaald. Rassen zijn aanvankelijk uit de vereeniging van bloedverwanten samengesteld.

Rassen zijn derhalve biologische gemeenschappen, die den lichaamsbouw tot grondslag hebben in tegenstelling met volken, die taal- en kultuurgemeenschappen zijn, welke meestal bestanddeelen uit verscheidene rassen omvatten.

Ras, volk en natie worden voortdurend in spraak en schrift verwisseld, ofschoon het begrippen zijn, die elkaar niet dekken. Er kan niet genoeg op gewezen worden, dat het ras een biologisch, het volk een ethnisch, de natie een staatkundig begrip is en dat de

natie verschillende volkeren kan aaneensluiten als in het voormalig Habsburgsch Oostenrijk, in België, in Zwitserland.

De beteekenis van het ras voor het volk is zijn beslissende invloed op den volksaard, die vooral door de wisselwerking der onderscheiden rasbestanddeelen wordt bepaald, al zijn omgeving en geschiedkundig verleden niet zonder beteekenis, naar gelang de vermenging.

De rasbestanddeelen der huidige volkeren, welke door het anthropologisch onderzoek worden opgespoord, zijn niet alleen afkomstig van stammen, waarvan de namen in de geschiedenis worden vermeld. Zij zijn voor een min of meer aanzienlijk deel herkomstig van voorhistorische menschengroepen, van welke het bestaan den eersten kroniek- en geschiedschrijvers volslagen onbekend was en van welke de versteende overblijfselen door de spade uit den bodem zijn gehaald.

Van de hoofdkenmerken van het ras, d.i. van den vorm van het hoofd en de lengte van het lichaam, den aard van het haar en de kleur van huid, haar en oogen kunnen alleen bij voorhistorische stammen de twee eerste door middel van opgegravene beenderen met de huidige worden vergeleken. Ten gevolge van het ontbreken van gegevens betreffende

den vorm van het haar en de kleur der weeke deelen, die in den bodem zijn vergaan, is de identificatie van vóórgeschiedkundige en nieuwe rassen nooit volkomen verantwoord.

Totnogtoe zijn er geen lichaamsresten van de alleroudste menschenrassen, van den homo primigenius, in de Dietschsprekende Nederlanden ontdekt. Daarentegen zijn in het Maasdal te Spy en La Naulette overblijfselen gevonden, die de kenmerken van den homo neanderthalensis vertoonen, van den mensch uit het Neanderdal tusschen Dusseldorp en Elberfeld. Deze was in den ouderen steentijd over een groot deel der Oudere Wereld verspreid. De inboorlingen van Australië zijn aan hem verwant, alsmede eenige stammen uit het Verre Oosten.

De homo primigenius leefde buiten onze taalgrenzen meer dan 100.000 jaar vóór onze jaartelling. Men meende eerst, dat hij in den steentijd in Europa was uitgestorven, ofschoon hij zich mogelijk hier en daar met den homo sapiens diluvialis (h. recens fossilis) had gekruisd. Heden beschouwt men den mensch van Predmost of van Brünn als een tusschenvorm van het ras van Neanderdal en dat van Cro Magnon en men veronderstelt, dat het tweede zich uit het eerste heeft ontwikkeld. Uit wien zou de Cro Magnon mensch

anders zijn ontstaan ? is de vraag, welke prof. Weinert stelt. [1])

De homo neanderthalensis was klein van gestalte en grof van bouw, niet langer dan 1.60 m. ; hij had kromme dijen, een groot, lang en smal hoofd, kakebeenderen en tandkassen schoten naar voren, de kin was niet aanwezig ; hij had sterke bovenoogkuilswallen, die ineenliepen (tori supraorbitales). De oogkassen waren rond, de neus was plat en breed.

Uit blinden rassenhaat heeft dr. Em. Houzé, het hoofd der Brusselsche anthropologische school, beweerd, dat vele Vlamingen Neanderdaalsche raskenmerken vertoonen en dat Duitsche soldaten, die hij in den Wereldoorlog had ontmoet, geëvolueerde afstammelingen van den homo primigenius waren. [2])

Eenige Neanderdaloïde kenmerken, als prognathisme en zeer sterke ontwikkeling van het achterhoofd, komen weliswaar in lichten vorm doch zelden onder alle Europeesche volkeren voor. Zij kunnen, trouwens, een andere oorzaak hebben dan de

---

[1]) H. Weinert, *De Afstamming van de Menschheid.* (Uit het Duitsch). Antwerpen, 1943.

[2]) Houzé's fantastische opvatting van de verwantschap tusschen Neanderdalers en Germanen is op het Archaeologisch en historisch Congres te Luik in 1890 algemeen bestreden, o.a. door den Franschen anthropoloog E. Hamy.

door Houzé bedoelde afstamming van den Neanderdaler.

In het jong palaeolithicum, in de tijdperken van Aurignac en La Madeleine, verscheen in Europa een nieuw slag menschen, de homo sapiens diluvialis of recens fossilis, aldus genoemd omdat hij door zijn lichaamsbouw op den nieuweren mensch geleek. Tot het Magdalénien gaat de mensch van Cro Magnon, een vindplaats in het Dordogne-departement, terug. De Cro Magnon mensch was zeer groot, tot boven 1.80 m., hij had een lang hoofd doch niet zoo lang als de homo aurignacensis. Zijn gezicht was echter breeder. Men veronderstelt, dat zijn haar blond was en zijn oogen blauw waren. Hij zou de voorlooper van het Faalsche of Dalische ras wezen, een ras, dat aan het Noordsche ras is verwant en dat naar de laatste onderzoekingen zoowel in de Nederlanden als in Duitschland en Zweden veelvuldig voorkomt.

Archaelogische vondsten, vuursteenen en beenderen wapens en werktuigen uit den ijstijd, toen de Cro Magnon-kultuur bloeide, zijn in Friesland, Groningen en Gelderland in de twee laatste decenniën ontdekt en voordien in de Vlaamsche gewesten, in Limburg niet ver van de taalgrens. In 1935 is te Hengeloo in Overijsel een langschedel op-

gegraven, die uit het Magdalénien herkomstig is en Cro Magnon-kenteekens vertoont. Hij zou ongeveer 30.000 jaar oud zijn. Zulke aloude lichaamsresten zijn tot dusver in Vlaanderen niet aan 't licht gekomen.

Meer bevolkt dan in het palaeolithicum waren de Nederlanden in het neolithicum, ofschoon een aanzienlijk deel van het land in het Westen veelal onder zeegolven lag bedolven en uitgestrekte streken, bijzonder in N. en Z. Holland, Zeeland en West-Vlaanderen onbewoonbaar waren.

Benevens nakomelingen der palaeolithische langschedelige bevolking leefden toen in ons land kleine kortschedelige menschen, die uit het Oosten en het Zuiden waren gekomen en die, naar een vindplaats in het Naamsche, Furfooz-menschen worden genoemd. Als de mensch van Grenelle bij Parijs, die hyperbrachicephaal was, worden zij voor voorloopers van het Alpiene ras gehouden. Zij waren geen Kelten, als vroeger werd beweerd. Hun nakroost is de brachycephale, bruine kernbevolking van Frankrijk en het Walenland.

In de noordelijke Nederlanden hebben die neolithische brachycephalen minder talrijke sporen nagelaten dan in de Romaansche gewesten. Julius Claerhout is van meening, dat zij in den jongeren steentijd toch de

meerderheid in West-Vlaanderen uitmaakten. Het arrondissement Ieper althans is nog het minst Noordsch van het Vlaamsche land. Beslissende bewijsgronden voor de stelling van Claerhout ontbreken. Uit dat tijdvak opgegraven langschedels, te Kerkhove bij Ronse, in de Steenborgweert-polder bij Antwerpen, te zamen vier, en kortschedels, in de Mandel bij Roeselare, te Mendonk en Boschvoorde, zijn bijna gelijkmatig over de Vlaamsche gouwen verdeeld en hebben door hun geringe aantal zwakke bewijskracht.

In Rijksnederland is de neolithisch hyperbrachycephale schedel van Sint-Geertruid in zuidelijk Limburg een unicum. In de nabijheid is te Kaberg bij Maastricht een langschedel gevonden, twee andere zijn te Eekst in Drente en te Niersen bij Apeldoorn uit den bodem gehaald. Een langschedelige meerderheid leefde ongetwijfeld in Noord-Nederland tijdens het neolithicum. De opvatting, dat de oudste bevolking daar brachycephaal was, is voorgoed van de baan.

De oudste bevolking, die in het Noorden vaste woonsteden had, is het landbouwende volk der Hunebedden, dat zich uit Denemarken en Noordwest-Duitschland in Oost-Nederland vestigde en vooral in Drente megalithische graven bouwde. Waar groote

steenblokken ontbraken legde het grafheuvels met koepelvormen aan. De Hunebedmenschen waren langschedelig en vermoedelijk behoorden de meesten tot het Faalsche ras. Men meent, dat de Drenten vooral uit het volk der Hunebedden en van dat der strijdhamers afstammen.

Met het volk der Hunebedden heeft het volk der strijdhamers en der touwceramiek zich aan de Noord- en Oostzee vermengd. Uit hen zijn de Germanen ontstaan. Omstreeks 2000 jaar vóór onze tijdrekening zijn beide stammen naar Nederland gekomen en hebben zich toen v.n.l. in de noordoostelijke gewesten gevestigd. Het strijdhamervolk was krijgshaftig en drong zijn Indogermaansche taal aan de onderworpen volken op. In steenkisten werd beenderasch, soms lijken bijgezet. Alle daarin gevonden schedels zijn dolichocephaal.

In de Vlaamsche gewesten treft men geen megalithen aan. De daartoe noodige groote zwerfsteenen waren er niet voorhanden. Touwceramiekvondsten komen er wel, doch zelden voor.

Het kortschedelig volk der klokbekers, dat het brons in Midden- en Noord-Europa invoerde en waarschijnlijk uit Spanje herkomstig was, heeft hier omstreeks 1800 rondgezworven, invloed op de aardewerk-

vormen uitgeoefend en zich met de oudere bevolking vermengd.

Andere stammen, als de lint- of bandceramiekers uit de Donaulanden, de paaldorpbewoners en de burchtbouwende dragers der Michelsberger kultuur uit de Rijnlanden, hebben onze taalgrenzen overschreden. Onder de bandceramiekers waren er brachy- alsmede hypodolichocephalen. Zij zetten zich in de grensstreken neder, in zuidelijk Limburg en Haspengouw, waar men nog hutkommen en grafheuvels (tumuli) aantreft, die door hen zijn aangelegd. Bouwers van paalwoningen vestigden zich in Oost- en West-Vlaanderen en in het Antwerpsche. Dezen waren kortschedelig als de aanverwante Michelsberger stam.

Door al die menschengroepen, die niet even talrijk waren, is in den jongen steentijd de grondslag gelegd, waarop het Nederlandsche volk zich heeft ontwikkeld. De twee hoofdrassen, lang- en kortschedeligen, waren er in niet nauwkeurig te bepalen verhoudingen aanwezig.

De bronstijd teekent zich in de Nederlanden minder scherp af dan in Skandinavië en Noordwest-Duitschland. In het Noorden breidden dolichocephale, blonde Friezen hun woongebied uit, in het Zuiden kwamen Kelten over den Rijn. Naar het getuigenis

der klassieke schrijvers waren Kelten, Galliërs, Oude Belgen, als de Germanen, groot van gestalte en hadden blond haar en blauwe oogen, althans de hoogere standen. Onder de knechten zullen er vele medegesleepte Alpienen zijn geweest.

De ijzertijd is het bloeitijdperk der Kelten, tevens de tijd van hun verdringing naar het Westen door de Germanen. In de Nederlanden laten zich de Hallstatt- en La Tène-tijden, onderafdeelingen van den ijzertijd moeilijk van elkaar scheiden. De tijd der urnevelden is derhalve een gepastere benaming. De Geldersche IJsel was de grens tusschen twee gebieden, die zich door eigenaardige urnenvormen onderscheiden. Kenmerkend voor de Germanen zijn eenvoudige, grove urnen met gekartelden rand, voor de Kelten onder meer aardewerk met ingekerfde versieringen. De eerste urnenvormen treft men meer in het Noorden, de tweede in het Zuiden aan. Onder de Belgen waren er echte Germaansche stammen als de Eburonen en later de Tongeren; andere als de Nerviërs beweerden van Germaansche afkomst te wezen. De Belgen waren uit Westfalen gekomen en behoorden waarschijnlijk tot het dolichocephale, euryprosope Faalsche ras.

Toen Caesar Gallië veroverde, bevolkten

Germaansche stammen als de Friezen het Noorden van Nederland en als de Bataven en de Kaninefaten het Midden. In Noord-Braband woonden de Belgische Menapiërs. Onder de Romeinsche overheersching had een steeds toenemende Germaansche inzijpeling, ook in het Zuiden, plaats. Saksische stammen zetten zich in het Noordoosten neer ; Saksische zeeroovers landden in Zee-Vlaanderen. Aan Franken, die Texuandrië hadden bezet, is door keizer Julianus de toelating verleend daar blijvend te vertoeven. Toen de Romeinsche veldheer Stilicho in 402 Noord-Gallië ontruimde, werden de Nederlanden tot over de hedendaagsche taalgrens een Germaansch land, waarvan het Zuiden door Franken werd bevolkt.

Talrijke metingen van schedels uit Frankische begraafplaatsen door E. Houzé verricht, hebben ontegensprekelijk vastgesteld, dat de Franken zeer dolichocephaal waren. Ook hun lichaamslengte toonde beslist hun Noordsche herkomst aan. Toen hebben het Walenland en Noord-Frankrijk een sterk Noordschen inslag gekregen, die deze landstreken scherp van Zuid-Frankrijk onderscheidt.

II.

In de Nederlanden zijn totnogtoe geen omvangrijke, stelselmatige anthropologische onderzoekingen verricht als in Finland en in Zweden, waar de raciale samenstelling thans als voldoende bekend kan worden beschouwd. Uitgebreid en algemeen onderzoek betreffende de oog- en haarkleur is weliswaar in de Lage Landen aan de Zee gedaan, doch het aantal schedelmetingen, die voor het grijpen liggen, zijn betrekkelijk klein en bijzonder in België zijn zij volkomen ontoereikend om algemeen geldende gevolgtrekkingen te maken t.o.v. den vorm van het hoofd, die met de kleur van haar en oogen het belangrijkste kenmerk is om de Europeesche onderrassen van elkaar te onderscheiden [1]).

Van het grootscheepsch door dr. F. van den Broucke opgevat onderzoek, dat tot gedeelten van West- en Oost-Vlaanderen en een enkele Antwerpsche gemeente is beperkt, zijn tot nu toe slechts samenvattingen in tijdschriften openbaar gemaakt [2]). Een

[1]) Voor de anthropologische litteratuur van Belgische archaeologen en anthropologen zie G. Schamelhout, *Herkomst en ethnische samenstelling van het Vlaamsche volk.* 2e druk. Antwerpen, 1938.

[2]) Een anthropologisch onderzoek over de bevolking van Oost- en West-Vlaanderen, *Vlaamsch geneeskundig tijdschrift*, 1942, nrs 35-36 en West- en Oost-Vlaanderen, anthropologisch gezien. *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1942, nr. 10.

uitbreiding van het onderzoek tot alle streken van het Vlaamsche land is onontbeerlijk voor een juist inzicht in de rasbestanddeelen der Zuidnederlandsche bevolking.

Ook in Noord-Nederland moeten de door prof. L. Bolk medegedeelde cijfers aangevuld worden, wat het aantal schedelmetingen betreft en de uitgestrektheid van het onderzocht gebied moet worden vergroot om de raciale indeeling der Noordnederlandsche bevolking voorgoed en algemeen aanvaardbaar te maken.

De door dr. Em. Houzé op het einde der 19e eeuw verrichtte bepalingen van schedel- en hoofdindex (index cranicus en index cephalicus) betreffen 447 hoofdindices bij Vlamingen en 274 bij Walen, alsmede 68 schedelindices uit Brusselsche begraafplaatsen. Zij vormen den grondslag onzer kennis van den vorm van het hoofd bij Vlamingen en Walen. Nadien heeft Houzé nog bij 40 Brusselaren, 54 Mendonkenaren en 41 andere Vlamingen en 17 Limburgers den index cephalicus berekend. Zijn uitkomsten worden door buitenlandsche anthropologen als vaststaande en beslissende in hun schriften overgenomen.

Bolk beschikte over 4600 hoofdindices en 290 schedelindices, toen hij zijn verhandeling over de Bevolking van Nederland in

hare anthropologische samenstelling publiceerde [1]). Terecht lokte sommige gevolgtrekkingen van den Amsterdamschen hoogleeraar tegenspraak van vakgenooten uit. Ook werd het aantal metingen, ondanks Bolk's verantwoording, te gering geacht. Wat vanzelf spreekt wanneer men bedenkt, dat H. Lundborg [2]) met zijn medewerkers honderddduizend Zweden o. w. 47.387 dienstplichtigen had onderzocht, vooraleer hij de anthropologische samenstelling van het Zweedsche volk in een standaardwerk vaststelde.

Houzé vond een opmerkelijk raciaal verschil tusschen Vlamingen en Walen t.o.v. den schedelvorm, verschil, dat alreeds prof. L. Vanderkindere omtrent de haar- en oogkleur had waargenomen. Beide navorschers brengen dit verschil in verband met de Frankische, Germaansche afstamming der Vlamingen en vereenzelvigen Germaansch en Noordsch, wat toenmaals meer geschiedde.

Het onderscheid tusschen beide stammen berust volgens Houzé v.n.l. op volgende cijfers :

---

[1]) In J. H. Gallée, *Het Boerenhuis in Nederland en zijn Bewoners,* Utrecht, 1908.

[2]) H. Lundborg and F. J. Linders, *The racial Characters of the Swedish Nation.* Uppsala, 1926.

Gemiddelde hoofdindex (I. Cr. naar Houzé 2.21 lager)

Vlaamsche gewesten	Index cephalicus	Waalsche gewesten	Index cephalicus
Limburg	78.91	Namen	80.71
Antwerpen	79.38	Luik	81.13
Vlaamsch-Braband	79.38	Henegouwen	81.36
Oost-Vlaanderen	80.11	Waalsch-Braband	82.34
West-Vlaanderen	80.52	Luksemburg	83.38

Uit deze gegevens besluit J. Deniker, de Parijsche in Astrakhan geboren anthropoloog, dat de gemiddelde hoofdindex bij de Vlamingen 79,5 en bij de Walen 82,2 bedraagt, een aanmerkelijk verschil, waardoor de eerste naar de indeeling van Broca als mesaticephalen of middelschedeligen en de anderen als hypobrachycephalen of kortschedeligen worden gerangschikt.

Alle Belgische anthropologen geven te kennen, dat er onder de Vlamingen meer langhoofden dan onder de Walen zijn. Dr. L. Vervaeck, die in 1920 den hoofdindex bij 1440 gevangenen der Brusselsche strafinrichtingen had berekend, bevestigde, dat de korthoofden talrijker onder de Walen zijn en dat de Brusselaren, alsmede de gemengde bevolking, te dien opzichte dichter bij de Vlamingen dan bij de Walen staan.

Op 737 Vlamingen telt Vervaeck 28.09 pct. langhoofden, 26.73 pct. middelhoofden en 5.18 pct. korthoofden ; op 182 Brusselaren 27.48 pct. langhoofden, 25.82 pct.

middelhoofden en 46.64 pct. korthoofden, op 307 Walen daarentegen 15.96 pct. langhoofden, 25.73 pct. middelhoofden en 58.31 pct. korthoofden. Een niet te miskennen onderscheid.

E. Houzé en V. Jacques in België, R. Collignon in Frankrijk trekken de aandacht op het sterk ontwikkeld achterhoofduitsteeksel der Vlamingen. In Frankrijk wordt dit beschouwd als een Vlaamsch raskenmerk. Jacques denkt hierbij aan afstamming uit het Cro Magnon ras, naar de huidige opvatting de voorlooper van het Faalsche ras, dat destijds nog niet van het Noordsche ras was afgezonderd. Bijzonder bij blonde, blauwoogige kinderen is deze eigenaardigheid gemakkelijk waarneembaar.

Meer dolichocephaal dan heden, waren de Brusselaren vóór de 19e eeuw, naar het door Dr. V. Jacques verricht onderzoek op schedels uit oude Brusselsche kerkhoven.

Evenals Houzé wijst hij op de Vlaamsche afstamming der oude Brusselaren en op hun Germaansche voorouders. De verhooging van den schedelindex te Brussel in de 19e eeuw is het gevolg der vermenging met Alpiene Walen. Achttien schedels uit het Sinter Goedele kerkhof hebben een gemiddelden index cranicus van 77.35 en 99 mannelijke schedels uit het Zavel kerkhof van

76.10 ; twee en veertig vrouwelijke schedels aldaar van 76.32, terwijl de index cephalicus van honderd hedendaagsche Brusselaren 80.50 bedraagt, wat Houzé tot 78.29 voor den index cranicus herleidt.

De toeneming der korthoofden in de steeds meer gemengde Brusselsche bevolking blijkt voorts uit schedelmetingen van Heger en Dallemagne, die de schedelindex der Brusselaren op 78.0, de hoofdindex op 80.21 bepalen.

Alle voorafgaande cijfers geven eensluidend te kennen, dat bij de Vlamingen de meerderheid uit dolicho- en mesocephalen, bij de Walen uit brachycephalen bestaat en bevestigen, evenals kleinere statistieken van Dr. J. De Boeck en van Dr. O. Galet, dat de Noordsche inslag bij de Vlamingen en de Alpiene bij de Walen overheerscht.

De vorm van den neus, zooals de index nasalis hem aanduidt, toont overeenkomstige verschillen tusschen Vlamingen en Walen aan. De meeste Vlamingen zijn leptorrhien : 56,45 pct. van de mannen en 52,00 pct. van de vrouwen hebben, volgens Houzé, een smallen neus, 8,07 pct. van de mannen en 4,00 pct. van de vrouwen zijn platyrrhien, hebben een breeden neus, terwijl slechts 36,00 pct. van de Walen en 24,00 pct. van de Walinnen leptorrhien zijn ; het aantal

platyrrhinen stijgt bij de Walen tot 22,34 pct. en bij de Walinnen tot 24,00 pct. Leptorrhinie is een Noordsch, platyrrhinie een Alpien eigenschap. Ook bij de Brusselaren vormen de platyrrhinen als bij de Vlamingen een kleine minderheid (7,90 pct.). Uit het sterker percentage leptorrhinen bij de Limburgers (61,10 leptorrhinen tegen 5,57 pct. platyrrhinen) besluit Houzé wederom, dat Limburgers in België de zuiverste Germanen zijn.

Meermaals heeft deze Brusselsche anthropoloog verklaard, dat de Vlamingen raciaal meer aan de Noord-Nederlanders en aan de Duitschers verwant zijn dan aan de Walen. Houzé heeft zich in deze de opvatting van L. Vanderkindere eigen gemaakt betreffend het verschil in herkomst, ras, taal en volksaard.

Eigenaardig is het feit dat de meeste in België verrichte anthropologische onderzoekingen op armlastige, zwakzinnigen, gevangenen en moordenaars zijn gedaan. Ofschoon het leger het geschiktst materiaal voor een algemeen overzicht van den vorm van het hoofd aanbiedt, wees het Belgisch ministerie van landsverdediging voor enkele jaren het verzoek van een Gentschen hoogleeraar af om soldaten voor een onderzoek naar de raskenmerken beschikbaar te stellen.

Op den vorm van het gelaat, op den gezichtsindex (index facialis) is door de Brusselsche anthropologische school minder dan op den schedel- en neusindex de aandacht getrokken. De disharmonie tusschen den vorm van schedel (smal) en aangezicht (breed) is niet in elk geval een teeken van raskruising. Zij kan ook een belangrijk raskenmerk wezen, dat aangetroffen wordt bij het Cro Magnon en het Faalsche ras, als bij de kruising van dolicho- en brachycephalen.

J. Claerhout heeft bij dertig West-Vlamingen den index facialis berekend. Hij vond 30 pct. leptoprosopen (smalle gezichten), 20 pct. mesoprosopen en 50 pct. euryprosoop (breede gezichten). Noordschen zijn leptoprosoop en Alpienen euryprosoop. Claerhout schrijft het veelvuldig voorkomen van breede gezichten in West-Vlaanderen aan een sterk Alpienen inslag toe. Het Faalsche ras, dat aan de euryprosopie der Vlamingen een niet gering aandeel heeft, was Claerhout en Houzé onbekend, toen zij hun verhandelingen schreven.

Op aanstichting van prof. L. Vanderkindere is in 1878 de haar- en oogkleur van 608.698 kinderen door onderwijzers opgeteekend en de verzamelde gegevens zijn in een studie verwerkt, die officieele waar-

deering heeft gevonden. De statistiek is in 1912 in een uitgave van het Belgische ministerie van binnenlandsche zaken herdrukt [1]).

Tegen de indeeling van den Brusselschen hoogleeraar in licht- en donkerharigen, licht- en donkeroogigen zijn bezwaren geopperd, omdat hij blauwe, grijze en groene oogen samenvoegt, alhoewel groene oogen uit de kruising van blauwe of grijze met bruine oogen ontstaan. Kinderen met rood haar brengt hij onder de lichtharigen, ofschoon rood haar roodgeel of roodbruin kan wezen.

Aangezien L. Bolk vier haarkleuren, blond, bruin, rood en zwart en vier oogkleuren, blauw, grijs, bruin en bruingroen onderscheidt, hebben de Belgische en Nederlandsche statistieken niet denzelfden maatstaf en kunnen niet zonder voorbehoud vergeleken worden. Doordat het oordeel over kleuren immer min of meer subjectief is en de schakeeringen talrijk zijn, wordt op de betrouwbaarheid van zulke statistieken weleens afgegeven.

Hoe het ook zij de Belgische statistiek brengt aan het licht verschillen tusschen Vlamingen en Walen, die van niet te onderschatten beteekenis zijn. Vanderkindere

[1]) *Exposé de la situation du Royaume de 1876 à 1900.* Tweede deel, Brussel, 1912.

onderscheidt een blond type, dat uit heldere en een bruin type dat uit donkere kleuren is samengesteld. De gemengde groepen als blauwe of grijze oogen met bruin of zwart haar, de bruine oogen met blond of rood haar, die in alle gewesten ongeveer een derde der scholieren uitmaken, schakelt hij als groep uit zijn statistiek, maar hij vermeldt het percentage lichtoogigen en het percentage donkerharigen afzonderlijk. Vele statistieken hebben eigenaardigheden, die internationale vergelijkingen bemoeilijken.

In het Vlaamsche land schommelt het blonde type tusschen 52,49 pct. in het arrondissement Turnhout en 42,57 pct. in het in het arrond. Ieper, in de Waalsche provinciën tusschen 40,06 pct. in het arrond. Verviers, dat eenige Dietsche gemeenten heeft en 32,17 pct. in het arrond. Doornik.

Het bruine type komt in Vlaanderland het meest in het arrond. Ieper (28,62 pct.) voor en het minst in het arrond. Turnhout (19,99 pct.).

Vergeleken met de Noord-Nederlandsche cijfers betreffende de blondheid zijn de Belgische laag. Naar de meening van prof. George Montandon vermindert ten onrechte het aantal lichtharigen in België, omdat Vanderkindere de scholieren met donker kastanjekleurig haar onder het bruine type

indeelt. Bruin als zwart haar is immer donker geweest, terwijl licht- en donker-kastanjekleurige haren in de prilste jeugd blond waren. Montandon vermoedt niet alleen een kwantitatief maar ook een kwalitatief verschil tusschen bruin en kastanjekleuren.

Mede uit de verhoudingen tusschen lichte oogen en bruin haar in de Vlaamsche en Walen arrondissementen trekt Vanderkindere een scherpe scheidslijn tusschen beide deelen van den Belgischen staat en besluit, dat de Vlamingen Germanen zijn en de Walen Romanen, die zoowel van ras als van taal en volksaard verschillen [1]).

Van geringere beteekenis dan schedelvorm en kleur is door veranderlijkheid onder uitwendige factoren de lichaamslengte, die ten deele van levensvoorwaarden en omstandigheden afhankelijk is. De hongerjaren 1846-'48 hebben tijdelijk de lengte der Vla-

---

[1]) « Over het geheel is het onderscheid tusschen de twee deelen der Belgische bevolking in het oog vallend en hetgeen dat, afgezien van de hierboven aangevoerde bewijzen, het afdoende aantoont is het verschil van zeden, van verlangens, van wijze van denken en handelen, kortom van hun gansche geaardheid... Ondanks de zoolang overheerschende werking der Fransche beschaving ontkent niemand heden de raciale tegenstrijdigheid van hun innerlijk wezen. De Waal benadert klaarblijkelijk den Noord-Franschman, de Vlaming daarentegen door zijn goede eigenschappen als door zijn gebreken, is wezenlijk een Germaan ; elk ras heeft inderdaad zijn eigen geestesgesteldheid, die in alle openbaringen van het leven te voorschijn treedt ». *Patria belgica*. Tweede deel. Brussel, 1873, blz. 24-25.

mingen naar onder gedrukt. De statistieken van Belgische dienstplichtigen vertoonen schommelingen, die niet alle voor raciaal kunnen gehouden worden. Onder normale omstandigheden heeft de lichaamslengte in het kader der andere raskenmerken een waarde, die echter niet mag verwaarloosd worden.

Lichtingen 1880-82 (35.416 man)		Lichtingen 1902-06 (69.813 man)	
Provinciën	gemiddelde lengte	Provinciën	gemiddelde lengte
Limburg	166.6	Limburg	167.17
Antwerpen	166.0	Antwerpen	166.35
Oost-Vlaanderen	165.6	Oost-Vlaanderen	165.66
West-Vlaanderen	165.3	West-Vlaanderen	165.67
Vlaamsche gewesten	166.1	Vlaamsche gewesten	165.99
Brabant	166.0	Brabant	165.77
Luik	165.0	Luik	165.82
Luksemburg	165.3	Luksemburg	165.88
Henegouwen	165.0	Henegouwen	165.46
Namen	164.0	Namen	166.20
Waalsche gewesten	164.8	Waalsche gewesten	165.67
België	165.5	België	165.82

Niettegenstaande de gemiddelde lengte van Vlamingen en Walen slechts geringe afwijkingen vertoont, trekt Houzé uit deze cijfers opnieuw het besluit, dat ook door hun hoogere gestalte, de Vlamingen en bijzonder de Limburgers tot een ander ras dan de Walen behooren, tot het ras van Hallstatt, zooals hij op valsche gronden het Noordsche ras noemt [1]).

Aangezien de gemiddelde lichaamslengte der menschheid op 1,65 m. wordt geschat, behooren de Vlamingen niet tot de kleinere rassen. Zij zijn gemiddeld 0,04 m. kleiner dan de Noord-Nederlanders, wier lengte sedert eenige decenniën aanzienlijk is gestegen.

III.

Het belangrijkste anthropologisch onderzoek in Oost- en West-Vlaanderen is in 1936 door F. van den Broucke ingesteld. Er zijn 8030 volwassenen, mannen en vrouwen in betrokken. De streken, waar het plaats vond, liggen buiten de groote verkeerswegen of vormen bijzondere beroepsgroepen als de visschers te Oostende en de

[1]) In Frankrijk is het blonde Noordsche ras nergens zoo verspreid als in Fransch-Vlaanderen en in Artezië, die vroeger tot het graafschap Vlaanderen behoorden.

leurders aan de Nieuwmarkt te Roeselare.

Plaatselijke afwijkingen in de raciale samenstelling der bestudeerde streken toonen duidelijk aan, dat de rasbestanddeelen niet overal tot twee rassen, het Noordsche en het Alpiene, doch soms tot drie behooren, het derde zijnde het Faalsche ras dat, zooals gezegd, vermoedelijk uit nakomelingen van den laat-palaeolithischen mensch van Cro Magnon is ontstaan, even als de Alpienen uit de neolithische menschen van Grenelle en Furfooz. Stammen uit het Noordsche ras zouden eerst na den steentijd op het einde van den bronstijd of in den ijzertijd Vlaanderen hebben bereikt.

Van den Broucke's verdienste is het aanzienlijk aandeel van het Faalsche of Dalische ras in de Westvlaamsche bevolking te hebben in het licht gesteld. In Oost-Vlaanderen zouden nazaten van den dolichocephalen euryposopen Cro Magnon-mensch, langhoofden met breede gezichten, niet zoo veelvuldig voorkomen.

In hoeverre de uitkomsten van Dr. F. van den Broucke van die van Houzé en van Claerhout omtrent schedelvorm en haar- en oogkleur afwijken zal eerst na de volledige publicatie nauwkeurig bekend zijn. De opvatting van Houzé, Rutot e.a. betreffende de neolithische Alpiene afkomst der bosch-

kerels en leurders in West- en Oost-Vlaanderen kan niet langer volledig worden gehandhaafd. Van kruising met nakomelingen van Cro Magnon-menschen en Franken zijn zij niet langer vrij gebleven. Op den heuvel van Terest bij Houthulst vormen de dolichocephale euryprosopen een meerderheid (55,8 pct.) en aan de Nieuwmarkt te Roeselare een sterke minderheid (43,7 pct.). Daarentegen zijn dezen in de boschstreek in het Noordwesten van Gent — naar Houzé nesten van primitieve Furfooz-menschen — een kleine minderheid (17,3 pct.).

Er is volgens van den Broucke een opmerkelijk verschil tusschen de zuidelijke gemeenten van Veurne-Ambacht (43,8 pct. dolichocephale euryprosopen) en de noordelijke gemeenten van dezelfde streek (25,8 pct.). Omtrent even talrijk zijn dezen in Oostvlaamsche gemeenten als Mendonk (25 pct.) en Watervliet (22,5 pct.). Op grond van hun anthropologische kenmerken worden zij thans door van den Broucke beschouwd als zijnde van Cro Magnon-afstamming. Wat overeenstemt met de meening der Belgische palaeontologen t.o.v. alle langschedeligen in de zuidelijke Nederlanden na den ouderen steentijd vóór de nederzetting der Oude Belgen en der Franken. Bovendien behoorden, volgens de beschrij-

ving van Julius Caesar en Tacitus de Belgae waarschijnlijk tot datzelfde ras van Cro Magnon, dat thans het Faalsche ras heet, in Noordwest-Duitschland zeer verspreid is en dat in Zweden het Dalische wordt genoemd, omdat het in Dalarne aangetroffen wordt. Door zijn hoog gestalte, zijn langschedeligheid en de lichte kleur van haar en oogen is het zoozeer aan het Noordsche ras verwant, dat het voor een gelijkwaardig bestanddeel der Germaansche volkeren algemeen wordt gehouden.

In Oost- en West-Vlaanderen is het percentage blauwoogigen en lichtharigen doorgaans grooter dan het percentage dolicho- en mesocephalen. Dit verschijnsel is algemeen in de Nederlanden als in Duitschland, doch niet in Groot-Brittannië, waar blonde Germanen zich met donkere Mediterranen (Iberen) hebben vermengd en het brachycephale Alpiene element zeldzaam is.

Van den Broucke bevestigt, als zijn voorgangers, de aanwezigheid van een zeer sterke bruine brachycephale bevolking in West- en Oost-Vlaanderen. De kleinere helft der West- en Oost-Vlamingen behooren tot dat ras, dat in de Waalsche gewesten de meerderheid uitmaakt en dat voorheen uit verkeerde begrippen Keltisch en Kelto-Slavisch werd geheeten.

Aan de Noordzeekust zijn de dolichocephalen talrijker dan in zuidelijk West-Vlaanderen en in den Westhoek. Saksische nederzettingen hebben waarschijnlijk in deze landstreken het Faalsche bestanddeel versterkt. In het Noorden van West- en Oost-Vlaanderen, in het Land van Waas hebben Friezen een aandeel aan de dolicephale lepto- en mesoprosopie der inwoners gehad. Friesche kenmerken zijn in noordelijk West-Vlaanderen Johan Winkler [1]) bijzonder opgevallen.

Het Frankisch element is later in West-Vlaanderen dan in Oost-Vlaanderen doorgedrongen en heeft daar de bevolking minder vernoordscht.

Op de aanwezigheid van het Oostbaltisch ras, dat volgens Bolk in Noordelijk Nederland onder de Nedersaksische bevolking zeer verspreid is en daar in verband met Slavische elementen in Saksische stammen wordt gebracht, maakt van den Broucke niet opmerkzaam. Menschen van dat ras, kleine hypobrachycephalen met aschblond haar en grijze of blauwe oogen komen ook in de Zuidelijke Nederlanden voor, waar zij echter ook veel minder talrijk zijn dan in de landen van de Noordzee tot het Balticum,

[1]) Land, volk en taal in West-Vlaanderen in *Oud Nederland*, 's Gravenhage, 1888, blz. 109.

waar Nedersaksische dialecten worden gesproken.

Aan onze gewesten niet geheel vreemd is het Mediterrane ras, dat dolichocephaal, leptoprosoop, zeer donker van haar, huid en oogen en slank en klein van lichaamsbouw is, dat met Italiaansche kooplieden en Spaansche soldaten hier is gekomen en dat men namelijk in steden als Antwerpen aantreft.

IV.

De uitkomsten der door Belgische anthropologen verrichte index-bepalingen laten zich niet zonder toelichting met de door Bolk medegedeelde cijfers vergelijken, doordat de eersten de indexgroepen naar P. Broca indeelen en de mesaticephalie bij hen tusschen 77.80 en 80 schommelt, terwijl Bolk ze met 77 laat beginnen. Bolk vermindert derhalve de dolichocephalen en vermeerdert de mesocephalen, welke hij dichter bij de rondhoofden dan bij de langhoofden brengt. Met den Noordschen voor welke naar de Amsterdamschen hoogleeraar langschedeligheid een vereischte is, nemen de Germanen tegenover de Kelten (Alpienen) in zijn statistieken af.

Naar de in België gebruikelijke Broca's indeeling worden de door Bolk aangegeven

188 dolichocephalen, 1692 mesocephalen en 2720 brachycephalen iets minder dan 909 dolichocephalen, iets meer dan 971 mesaticephalen en 2720 brachycephalen, waar bij dezen hun meerderheid (57.15 pct.) behouden.

D.J.H. Nyèssen is van meening, dat Bolk het aantal Brachycephalen in Nederland erg aandikt en geen rekening houdt met het feit, dat sedert de Middeleeuwen de schedelindex bij de Germaansche volkeren algemeen is gestegen en niet alleen ten gevolge van bloedvermenging. De mesocephalie wordt thans door rassenkundigen zoowel als de dolichocephalie terecht beschouwd als een kenmerk van het Noordsche ras. Vele anthropologen, ook in de Angelsaksische landen, rekenen lang- en middelhoofden samen, wanneer zij de verhouding van het Noordsche ras tot de andere onder de oogen nemen. Nyèssen doet het ook, doch stelt volgens Broca de grens tusschen lang- en korthoofden op 82. Aldus berekend zijn er onder de 4.200 door Bolk gemeten Nederlanden 65 pct. dolichocephalen (volgens Bolk slechts 40 pct. lang- en middelhoofden) en 35 pct brachycephalen (volgens Bolk 60 pct.). Daardoor krijgen de verhoudingen tusschen Noordschen en Alpienen een ander aanzicht, dat vermoedelijk

meer met de werkelijkheid overeen stemt [1]).

Houzé stelt den index cephalicus der Vlamingen op 79.5 vast, Bolk dien der Noord-Nederlanders op 80.3. Met Bolk's begrenzing der landschedeligheid is de veelvuldiger blauwoogigheid en blondharigheid, alsmede de grootere lichaamslengte der Noord-Nederlanders in tegenspraak en bovendien de historische gegevens betreffende de nederzetting van Germaansche stammen in Noord en Zuid. Nyèssen's bewerking van Bolk's statistiek heft deze tegenspraak eenigszins op, maar dikt het aantal langschedeligen een weinig te zeer aan.

Een opvallend verschil tusschen Noord- en Zuid-Nederland ligt in de richting, naar welke de korthoofdigheid af en toeneemt. In het Zuiden stijgt deze van de Maas naar de Noordzee. In het Noorden daarentegen van West naar Oost. In West-Vlaanderen is het aantal Alpienen betrekkelijk grooter dan in West-Limburg; in Noord- en Zuid-Holland is het aantal Noordschen aanzienlijker dan b.v. in Drente en Oost-Limburg. Bolk beweert, dat de Saksen, die zich in Oost-Nederland hebben gevestigd zeer vele El-

[1] De uitkomsten van Bolk, als ontleedkundige een gezaghebbende en baanbrekende geleerde, zijn ook door Dr. W. J. De Wilde aan een scherpe kritiek onderworpen in Onze anthropologische kennis der Nederlandsche bevolking. *Tijdschrift v. h. Kon. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap.* 1911.

be-Slaven hebben medegevoerd. Dewijl de West- en Noord-Slaven tot het Oostbaltisch ras behooren, hebben zij daar den schedelindex verhoogd, doch niet de donkerheid van haar en oogen.

Opmerkelijk is inderdaad het verschil tusschen den schedelindex in de Friesche en Groningsche terpen (vóór de vestiging van Saksen) en den vorm van het hoofd bij de huidige Friezen, Groningers, Drenten en Twenten.

	81 Terpenschedels in Friesland		418 hedendaagsche Friezen	
I.Cr.-75	16 dolichocephalen	20 %	22 dolichocephalen	5,2 %
75-79.9	48 mesocephalen	59 %	146 mesocephalen	34,8 %
80 en +	17 brachycephalen	20 %	250 brachycephalen	60 %

De verhooging van den index en de afneming der dolichocephalie is ontegenzeggelijk groot, doch overeenkomstige schommelingen neemt men in Duitschland waar, niet alleen in het Zuidoosten waar het Dinarisch en in het Zuidwesten, waar het Alpiene rasbestanddeel zeer aanzienlijk zijn, maar ook in het Noordwesten, waar het Noordsche en het Faalsche ras sterk overwegen, is sedert de vroege Middeleeuwen de schedelindex merkbaar gestegen. In de Reihengräber der volksverhuizing was de gemiddelde schedelindex 75.9; in de Nedersaksische gewesten van Noord-Duitschland bedraagt hij thans 79.80, in Zuid-

Duitschland 84.85, terwijl hij bij de Friezen van Bolk tot 80.4 stijgt, bij 565 Groningers tot 81.2 en bij 272 Drenten tot 80.9. Deze cijfers sluiten het Noordsch karakter van een bevolking niet uit, in de Nederlanden zoomin als in Noord-Duitschland. Evengroot is in België het verschil tusschen de oude Frankische schedels en die der hedendaagsche Vlaamsche bevolking. Zelfs in Zweden, waar sedert de oudheid geen nieuwe bevolking zich heeft gevestigd, is de index cephalicus met eenige eenheden verhoogd.

In de Noordoostelijke gewesten van Nederland, waar de korthoofdigheid (Bolk spreekt van rondhoofdigheid) den gemiddelden index het meest doet stijgen, zijn de blondharigen (met licht- of donkere oogen) het talrijkst : in Groningen 81 pct, in Friesland 80.2 pct, in Drente 80 pct. en in Overijsel 78.8 pct., deze blondharigen komen minder voor in provinciën met een lager hoofdindex als Gelderland 73.4 pct., Utrecht 72.7 pct. Noord-Holland 72.4 pct. en Zuid-Holland 70.3 pct.

In de provinciën, waar de kortschedeligheid het meest verspreid is, zijn de blondharigen nog minder talrijk, in Noord-Braband 62.26 pct. en in Limburg (63.4 pct.). In Zeeland is hun getal nog kleiner, of-

schoon de hoofdindex daar iets hooger is dan in de twee andere zuidelijke provinciën. De kortschedeligheid zou in Zeeland sedert de middeleeuwen hebben afgenomen. Indien het werkelijk zoo is, een zeer zeldzaam verschijnsel.

De rondhoofdigheid (brachycephalie) in Nederland (L. Bolk)

Landstreken	aantal metingen	rondhoofdigheid	gemiddelde hoofdindex
Kustdorpen Z. en N. Holland	32	7 = 21.8 %	77.8
Duinstreek en Westland	72	25 = 34.7 %	78.2
Haarlemmermeer	45	23 = 51.1 %	79.1
Castricum N. H.	97	50 = 51.5 %	79.5
Z. Holland (Centraal)	78	41 = 52.6 %	80.5
Krimpenerwaard	86	30 = 35.0 %	78.2
Alblasserwaard	32	15 = 46.8 %	79.4
Walcheren	179	92 = 51.4 %	79.6
West-Friesland	197	122 = 61.9 %	80.4
Friesland (West. deel)	418	250 = 60.0 %	80.4
Veluwe	93	50 = 53.7 %	80.2
Betuwe	54	29 = 53.6 %	80.0
Land van Heusden	130	74 = 56.9 %	80.0
Langstraat (Nd.-Braband)	200	121 = 60.5 %	80.4
Baronie van Breda	182	129 = 70.8 %	80.9
Zd. Beveland	165	121 = 73.3 %	80.7
Zeeuwsch-Vlaanderen	435	271 = 62.3 %	80.5
Groningen (Oost)	565	400 = 70.8 %	81.2
Drente	272	167 = 61.4 %	80.9
Twente	75	52 = 69.3 %	81.2
Achterhoek (Gelderland)	210	140 = 66.6 %	81.1
Rijk van Nijmegen	136	91 = 66.9 %	81.0
Tilburg en omstreken	200	147 = 73.3 %	81.9
Venlo en omstreken	69	53 = 76.8 %	82.6

Steden	aantal metingen	rondhoofdigheid	gemiddelde hoofdindex
Amsterdam	181	59 = 33.3 %	78.1
Rotterdam	129	44 = 34.0 %	78.2
's Gravenhage	77	22 = 29.7 %	78.0
Haarlem	120	60 = 50.0 %	79.0
Arnhem	70	73 = 53.0 %	79.8

De betrekkelijke lage gemiddelde hoofdindices in streken, waar de rond- (kort-) hoofdigheid de meerderheid der bevolking vormt, laat vermoeden, dat de meeste brachycephalen in Noord-Nederland hypobrachycephalen zijn of, zooals Nyèssen berekent, mesocephalen.

De lichaamslengte der Noordnederlandsche bevolkinq is sedert een halve eeuw zoo zeer toegenomen, dat deze nu tot de grootsten van Europa behoort. Zulk een lengte, die in Skandinavië en Schotland nog overschreden wordt, is een Noordsch of Faalsch raskenmerk. Het Oostbaltisch ras is kort van gestalte en ofschoon een aanzienlijk deel der bewoners van Friesland en Groningen van Oostbaltische afkomst zou wezen, is de bevolking van deze provinciën de langste van Nederland. De Drenten zijn langer dan de Zeeuwen, Noord-Brabanders

en Oost-Limburgers, alhoewel er onder hen meer kleine gestalten worden aangetroffen. Het is nog de vraag of dit het gevolg is van den Oostbaltischen inslag of van minder welvaart. Bolk is van oordeel dat de aanzienlijke toeneming der lichaamslengte in Noord-Nederland sedert de tweede helft der 19e eeuw in verband staat met de wederopleving der volkskracht na een tijdperk van inzinking.

Een oogopslag op den hieronder nagedrukten verzamelstaat van geheel Nederland, waarin de Amsterdamsche anthropoloog de gegevens samenvat omtrent de haar- en oogkleur van 478.976 scholieren, van welke hij zelf 5.000 heeft onderzocht, toont aan, dat in Noord-Nederland de blauwe en grijze oogen met blond haar (57,59 pct.) veelvuldiger voorkomen dan in het meest lichtharig en -oogig Vlaamsch arrondissement Turnhout, (52,49 pct.). Slechts 19.38 pct. der Noord-Nederlandsche bevolking, de blauw-, grijs- en bruinoogigen inbegrepen, heeft bruin haar. In het arrondissement Dendermonde, dat betrekkelijk het kleinste aantal donkerharigen heeft, stijgt diezelfde verhouding tot 33.96 pct.

Verzamelstaat van geheel (Noord-) Nederland (in %)

Haarkleur	blauwe oogen	grijze oogen	bruine oogen	bruingroen oogen	Totalen
Blond	32.36	25.23	7.74	7.43	72.86
Bruin	4.59	4.67	6.63	3.49	19.38
Rood	0.96	0.83	0.35	0.31	2.45
Zwart	0.92	0.93	2.45	0.97	5.31
Te zamen	38.83	31.75	17.17	12.10	100
	70.58		29.27		

Het aandeel van het Oostbaltisch ras in de verhouding der blauwe en grijze oogen wordt door Bolk niet in cijfers berekend. Stellig is het niet groot genoeg om het verschil in kleur tusschen Noord- en Zuid-Nederlanders te verklaren. Een grooter Alpiene inslag bij de Vlamingen is ontegenzeggelijk daarvan de oorzaak.

Bij Houzé, Vanderkindere en andere Belgische anthropologen bestaat er geen neiging om het Germaansch, d. i. het Noordsch overwicht in de Vlaamsche bevolking te ontkennen, zij leggen er zelf den nadruk op, ofschoon de voorhandene anthropologische en historische gegevens meer in Vlaanderen dan in Noord-Nederland aanleiding kunnen zijn tot twijfel wel niet aan den Germaanschen oorsprong dan wel aan het overwegend Noordsch karakter der inwoners. Wanneer Bolk te kennen

geeft, dat « de algemeene geldende opvatting als dat het Nederlandsche volk van Germaanschen oorsprong is in haar algemeenheid onjuist is te noemen », vertroebelt hij de feiten door wederom de begrippen Germaansch en Noordsch te vereenzelvigen. Wat Bolk ten onrechte van het Nederlandsche volk beweert, zou hij ook van het Duitsche volk kunnen zeggen, aangezien de verhouding van de Noordsche en Faalsche tot de Alpiene, Dinarische en Oostbaltische rasbestanddeelen in Duitschland op ongeveer 50 pct. wordt geschat. Door een algemeene aanwending van Bolk's maatstaf zouden wellicht alleen de Zweden, bij uitsluiting van Denen en Noren, van Noord- en Zuid-Nederlanders, gezwegen van Angelsaksen, als echte Germanen overschieten! Een stelling, die niet wetenschappelijk kan worden opgebouwd en die van onverantwoordelijke eenzijdigheid zou getuigen.

Uit de totnogtoe verzamelde anthropologische gegevens kan men als Dr. H. J. I. Bylmer tot de slotsom komen : dat ons land behoort tot het domein van den homo nordicus. Dit komt overeen met den schedelindex, die echter niet van Noord naar Zuid, maar van West naar Oost toeneemt. De invloed van het Alpiene element in het Zuiden moet niet overschat worden. De

sterke pigmentatie in Zeeland en verschillende kuststreken van de Zuiderzee zou er op wijzen, dat zich in vroegere tijden een donker zeevarend volk zich langs de kust heeft gevestigd [1]).

V.

De indeeling der menschen in bloedgroepen, die op verschillen berust in de eigenschappen der bloedwei, welke al of niet vreemde bloedlichaampjes samenklontert, heeft t. o. v. het rassenvraagstuk teleurstellingen gebracht. De vier voornaamste groepen worden met de letters O (of R), A, B en AB aangeduid. Deze vier bloedgroepen komen in wisselende verhoudingen onder alle Europeesche volkeren voor : een bewijs voor hun samenstelling uit verschillende rassen, aangezien de coaguleerende eigenschappen erfelijk zijn. De bloedgroep A is het meest in Europa verspreid, de groep B in Oost-Europa en in Azië, de groep O onder de Eskimo's en de Amerikaansche Indianen. Sommigen beschouwen de A-groep als Noordsch, de B-groep als Aziatisch. De biologische bloedindex, die van de verhouding van de groep A tot de

[1]) L. A. M. van der Spek. *Bloedgroepen en hare beteekenis voor de praktijk.* Amsterdam, 1941, blz. 150.

groep B afhangt, stijgt in Europa tot 4,5 bij de Schotten, daalt tot 1,3 bij de Russen en tot 0,6 bij Indiërs en Zigeuners.

In België is er, zoover bekend, weinig verschil tusschen Vlamingen en Walen. Voor België en Nederland zijn de verhoudingen resp. O groep 47,9 en 46,5, A groep 41,8 en 42,3, B groep 7,1 en 8,3, AB groep 3,2 en 2,9. Naar M. van Herwerden en H. J. T. Bylmer tellen de Noordoostelijke provinciën 50 pct. O en 39,8 pct. A, Noord- en Zuid-Holland 44,2 pct. O, 43,8 pct. A en 9,1 pct. B, de Zeeuwsche Eilanden 49,1 pct. O, 37,0 pct. A, 10,7 pct. B en 3,2 pct. AB, Zeeuwsch-Vlaanderen 42,9 pct. O, 45,3 pct. A, 8,3 pct. B en 3,5 pct. AB. Indien de A groep werkelijk Noordsch was en de B groep Alpien, dan zou in Nederland de Alpiene inslag veel geringer wezen dan de lichaamsvormen aanwijzen [1]).

VI.

Uit de archaeologische vondsten, uit de opgravingen van voorhistorische lichaamsresten als uit de uitkomsten van het anthropologisch onderzoek moet men besluiten, dat in de Nederlanden, als in de nabuurstaten,

[1]) L. A. M. van der Spek. *Bloedgroepen en hare beteekenis voor de praktijk.* Amsterdam, 1941, blz. 150.

verscheidene rassen sedert den steentijd waren gevestigd en dat hun ongelijke verspreiding een beslissenden invloed op de raciale, doch niet op de ethnische samenstelling van de bevolking heeft uitgeoefend. In het Noorden zijn minder kortschedeligen dan in het Zuiden. Over de juiste verhoudingen van lang- en kortschedels bij den aanvang der historische tijden zijn wij weliswaar niet voldoende onderricht, doordat tegen het einde van den bronstijd, de lijkverbranding, de Indogermaansche wijze van bijzetting, algemeener begon te worden.

De Keltische stammen, die zich in de brons- en ijzertijden in de Nederlanden vestigden, hebben gewis kortschedelige Alpienen medegevoerd, doch hebben in Rijksnederland slechts Limburg, Noord-Braband en Zeeland bevolkt. Dat « de zoogenaamde Keltische doorzijpeling in het merg van ons gebeente » is doorgedrongen, « waardoor wij het meest van alle Germanen tot de Franschen naderen » is erg overdreven, althans voor Noord-Nederlanders, al geeft de Alpiene Jac. van Ginneken het te kennen in zijn *Handboek der Nederlandsche Taal.* Zelfs in de Vlaamsche gewesten hebben de ingewekene Germaansche stammen een grooter invloed op de samenstelling der bevolking dan de Kelten gehad, in tegenstel-

ling met de Waalsche provinciën, waar de Frankische begraafplaatsen weliswaar vele langschedels hebben bewaard, doch waar vóór de Frankische landname het land geheel geromaniseerd was en de nakomelingen van het Furfooz-ras immer talrijker zullen zijn geweest. Reeds vóór het einde der Romeinsche heerschappij was het Vlaamsche land grootendeels door Germanen bevolkt.

De bezetting van Friesland en van de Oostnederlandsche gewesten door Saksische stammen zou aanleiding tot ontnoordsching hebben gegeven t. g. v. de aanwezigheid van Oostbaltische Elbeslaven onder de nieuwe bewoners. In aansluiting met Bolk, die het op anthropologische gronden wil bewijzen, als het voorkomen van een hooger hoofdindex in Friesland, Groningen, Drente en Overijsel dan in Noord- en Zuid-Holland, samen met een betrekkelijk grooter aantal blondharigen en blauw- en grijsoogigen, meenen Jac. van Ginneken [1]) en

---

[1]) *Taal en Ras. Een synthese der Geschiedenis van de Nederlandsche dialecten van biologisch standpunt.* Amsterdam, 1935.

Over deze Slavische paralellen staat geen woord in J. van Ginneken's *Handboek der Nederlandsche Taal.* 2e druk, 1e deel. 's Hertogenbosch, 1928, wel over de diepe sporen, welke het Keltisch in onze taal heeft nagelaten. Tevens wordt de meening van den Keltoloog H. Zimmer vermeld, naar wiens inzicht het Keltisch substraat op een oudere niet-Indogermaansche taal teruggaat.

N. van Wijk den Slavischen inslag te kunnen bevestigen door het aanvoeren van phonetische parallellen in de gewestspraken van die provinciën, alsmede in Noordwest-Duitschland. Slechts op klankverschijnselen, die inderdaad duurzamer kunnen wezen, niet op ontleening van Slavische woorden, is deze stelling gebouwd, die bij volkenkundigen argwaan wekt, aangezien de erdoor betrokkene gewesten het best de oud-Germaansche traditie hebben behouden.

Anthropologen zullen eenigen Oostbaltischen inslag in Noordoost-Nederland niet ontkennen, ondanks de zeldzaamheid van den typischen concaven neusvorm, doch tevens betreuren, dat Bolk op het Faalsche rasbestanddeel de aandacht niet heeft getrokken, ofschoon het voor een ietwat hooger schedelindex en bijzonder voor euryprosopie aansprakelijk kan worden gesteld.

Bij een overzicht van de anthropologische samenstelling van een volk moet men rekening houden met het feit, dat deze geen statisch karakter heeft, doch in het verloop der tijden soms belangrijke wijzigingen ondergaat. Afgezien van uiterlijke omstandigheden hebben de verscheidene rassen niet alle hetzelfde biologisch weerstandsvermogen tegen bloedvermenging uit hoofde van de aanwezigheid van recessieve eigen-

schappen. Strijdvaardige rassen als het Noordsche vallen meer dan andere ten offer aan de oorlogsvoering en zijn minder honkvast.

De dertigjarige oorlog heeft niet alleen het Duitsche Rijk ontvolkt, het heeft een vermindering van het Noordsch bestanddeel t. a. v. de andere rassen teweeggebracht. De Napoleontische oorlogen en bijzonder de inwijking van millioenen vreemdelingen, alsmede de kinderbeperking der oude ingezetenen, hebben de raciale samenstelling van het Fransche volk in ongunstige richting zoozeer gewijzigd, dat zij terecht voor de snelle instorting van het Fransche leger in 1940 aansprakelijk worden gesteld. Vóór den wereldoorlog is in Engeland door anthropologen als J. Beddoe een aanzienlijke ontnoordsching sedert het begin der 19[e] eeuw vastgesteld, v.n.l. te Londen ten gevolge van buitenlandsche inwijking, kruising met vreemde raselementen en sterke kinderbeperking der gegoede standen. Bij Germaansche volkeren zou de toepassing hiervan vroeger ingang bij de Noordsche dan bij de Alpiene, bij de protestantsche en onkerkelijke dan bij de Roomsch-katholieke gezinnen hebben gevonden. Vóór dezen oorlog had het zuiverste Noordsche volk in Europa het laagste geboortecijfer. Het was lager

in Zweden en Engeland dan in het Alpiene Frankrijk.

De kettervervolgingen en de strijd tegen Spanje hebben vermoedelijk in de Nederlanden een aandeel aan de ontnoordsching van het volk gehad, wat zich onder meer uit de biologische eigenschappen van het Noordsche ras laat afleiden. Onder de slachtoffers der inkwisitie, onder de uitgewekenen zullen er wellicht meer Noordschen dan Alpienen zijn geweest. In de Vereenigde Nederlandsche Gewesten zal daarbij de vestiging van tienduizenden Hugenoten het Alpiene bestanddeel ongetwijfeld hebben doen toenemen.

Bovendien hebben in de 19ᵉ en 20ᵉ eeuw gemengde huwelijken v. n. l. met Joden Orientaalsch en Vooraziatisch bloed in het volkslichaam gebracht. Dientengevolge geeft het anthropologische onderzoek der hedendaagsche bevolking geen volkomen juist inzicht in het aandeel van het Noordsche ras in het bestaan van het Nederlandsche volk. Het is blijkbaar aanzienlijker dan men op grond van statistieken heden kan uitmaken. De navorsching in oude oorkonden doet vermoeden, dat in de vroege middeleeuwen het blonde type in onze gewesten meer algemeen was en dat er een rasgevoel bestond, dat in tegenstellingen tot

uiting kwam [1]). Uit de wetten van Mendel moet men het gevolg trekken, dat sedert de vestiging der Germaansche volksstammen door bloedvermenging het Noordsch bestanddeel heeft afgenomen, aangezien lichte kleuren van haar en oogen, alsmede dolichocephalie recessieve eigenschappen zijn, die bij kruising minder veelvuldig dan dominante donkere kleuren en brachycephalie bij het nageslacht voorkomen.

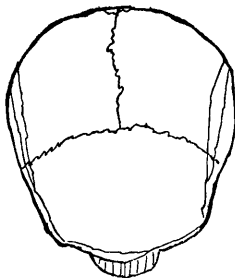
Elk spoor van Noordsch bloed verdwijnt weliswaar niet met de Noordsche lichame-

[1]) Een mededeeling in de Acta sanctorum uit het leven van Ste-Godelieva heft den sluier een weinig op, die in de elfde eeuw over de verhouding tusschen menschen van het Noordsche en het Alpiene ras lag gespreid. « Deze heilige, die omstreeks 1045 tot 1070 heeft geleefd, was als jong meisje van groote schoonheid. Het eenige, dat men bij haar zou kunnen laken *(vituperare)* waren haar zwarte haren en zwarte wenkbrauwen. Zij huwde met Berthold, heer van Ghistel. Maar toen Godelieve aan haar schoonmoeder werd voorgesteld, uitte deze haar verontwaardiging over de zwartharige jonge vrouw aan haar zoon in krasse termen : had hij in zijn eigen landen niet genoeg van zulke kraaien *(cornices)* om zich mede te vermaken ? Het was een schande om door een huwelijk het voorname bloed van zijn ras *(alti tui sanguinis)* te bezoedelen. In den tijd toen deze legende is ontstaan, tegen het einde der 11[e] of in het begin der 12[e] eeuw, dacht men dus in Vlaanderen nog aan een tegenstelling tusschen beide rassen. Een deel der bevolking was donker van kleur en gold als minderwaardig, het waren de ondergeschikten. De voorname stand was trotsch op zijn blonde haren als een teeken van betere afkomst ». A. W. Byvanck ,De oorsprong van het Nederlandsche volk en de archaeologie van Nederland. *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden,* 1935-36, blz. 52-53.

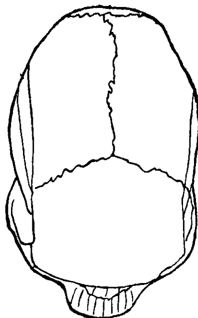
lijke kenmerken en men mag veronderstellen, dat iets van de Noordsche geestesgesteldheid en geaardheid onder afwijkende lichaamsvormen vaak behouden blijft, bijzonder in een gepaste omgeving.

Met de verhouding van Noordsch-Faalsch tot Alpien-Oostbaltisch in de raselementen van het Nederlandsche volk in Noord en Zuid is het derwijze gesteld, dat, naar het inzicht van binnen- en buitenlandsche anthropologen, hem een plaats kan toegewezen worden onder de volkeren die als overwegend Noordsch moeten worden beschouwd.

BIBLIOTHEEK

Hyperbrachycephale schedel
Index 90,3.

Hyperdilochocephale schedel
Index 69,8.

AANHANGSELS

A. *Schedelmeting.*

Petrus Camper (Leiden 1722-1789 's Gravenhage) is de eerste, die door meting van den gelaatshoek den vorm van het gezicht vaststelde. Door de invoering der projectiemethode is hij de grondlegger der schedelmeting en heeft hij de anthropologie op nieuwe banen geleid. De poging van den Brusselaar Adrianus van den Spieghel (1578-1625) om de schedels naar hun afmetingen te groepeeren was in vergetelheid geraakt, toen de Zweed Anders Retzius in 1842 langschedels (dolichocephalen) en kortschedels (brachycephalen) bij de menschen onderscheidde.

De verhouding tusschen de breedte en de lengte van den schedel in procenten berekend is de schedelindex. Nog andere indices worden bepaald o. a. de gezichts-, de neus- en de onderkaakindex. Deze indices worden niet alleen op den ontvleeschden schedel, doch ook op het levend hoofd gemeten en de anthropologen zijn het niet eens over het verschil tusschen index cranicus (schedelindex) en index cephalicus (hoofdindex) noch over de getallen, waar-

tusschen dolicho-, meso- en brachycephalie zich bewegen.

E. Houzé en de Belgische anthropologische school gebruiken de indeeling van Broca en schatten het verschil tusschen schedel- of hoofdindex op 2,3, terwijl de meeste anthropologen die nu tot 1 eenheid herleiden. Bij de vrouw is over het algemeen de index 1.1 hooger dan bij den man.

J. Deniker heeft in Frankrijk de cijfers van P. Broca vereenvoudigd.

Index cranicus	naar Broca	naar Deniker	Index cephalicus (D)
Hyperdolichocephalie	tot 69.9	tot 73	tot 75
Dolichocephalie	70 - 74.9	74 - 75	76 - 77
Hypodolichocephalie	75 - 77.77	76 - 77	78 - 79
Mesaticephalie	77.78 - 79.99	78 - 79	80 - 81
Hypobrachycephalie	80 - 83.2	80 - 81	82 - 83
Brachycephalie	83.2 - 84.9	82 - 83	84 - 85
Hyperbrachycephalie	85 - x	84 - x	86 - x

De lengte-breedte-index van hoofd en schedel wordt berekend als volgt:

$$\frac{\text{Grootste hoofd-(schedel-)breedte} \times 100}{\text{Grootste hoofd-(schedel-)lengte}} = \text{hoofd-(schedel-)index}$$

Index cephalicus (cranicus 1 lager) volgens de Duitsche anthropologen (R. Martin e. a.):

Dolichocephalie (lang- of smalhoofdigheid)	x - 75.9
Mesocephalie (middelhoofdigheid)	76 - 80.9
Brachycephalie (kort- of breedhoofdigheid)	81 - 85.4
Hyperbrochycephalie (zeer breed- of rondhoofdig)	85.5 - x

Index facialis (gezichtsindex)

$$\frac{\text{Breedte-hoogte-index van het gezicht}}{\text{Jukboogbreedte}} = \text{gezichtsindex}$$

Hypereuryprosopie (zeer kort gezicht)	x - 78.9
Euryprosopie (kort of breed gezicht)	79.0 - 83.9
Mesoprosopie (middelmatig gezichtbreedte)	84.0 - 87.9
Leptoprosopie (lang of smal gezicht)	80.0 - 92.9
Hyperleptoprosopie (zeer smal gezicht)	93.0 - x

Index nasalis (neusindex)

$$\frac{\text{Neusbreedte} \times 100}{\text{Neushoogte}} = \text{neusindex}$$

Hyperleptorrhinie (zeer smalle neus)	x - 54.9
Leptorrhinie (smalneuzigheid)	55.0 - 69.9
Mesorrhinie (middelneuzigheid)	70.0 - 84.9
Chamaerrhinie (breedneuzigheid)	85.0 - 99.9
Hyperchamaerrhinie (zeer breede neus)	100 - x

B. *Europeesche Rassen*

De indeeling der Europeesche rassen in drie groepen is de grondslag, waarop de beschrijving der rasbestanddeelen der volkeren van Europa aanvankelijk berustte. Joden en Oeral-Altaïsche volken worden hierbij uit hoofde van hun oorsprong uitgeschakeld, ofschoon sommige als Esten, Finnen en Magyaren heden meer Europiede dan Toeraniede elementen omvatten. De indeeling in drie rassen, die sterk gedifferentieerde groepen vereenigt, handhaaft zich bij gezagheb-

bende anthropologen als Egon von Eickstedt en George Montandon door splitsing in onderrassen.

De drie hoofdrassen zijn het Noordsche ras (homo nordicus of europaeus), dat W.Z. Ripley ook het Teutoonsche ras noemt, het Alpiene ras (homo alpinus), dat vroeger ofschoon onjuist, het Keltische ras heette en het Mediterrane of Middellandsche ras (homo mediterraneus), dat sommige Iberisch noemen. Volksnamen als Teutoonsch, Keltisch, Iberisch verwarren volk en ras en zouden uit spraak en schrift moeten verdwijnen.

De homo nordicus is groot en slank van lichaamsbouw, zijn hoofd is lang (dolichocephaal), het aangezicht ovaal en smal (leptoprosoop), de neus recht en dun (leptorrhien), de huid is blank, het haar blond, de oogen zijn blauw of grijs.

De homo alpinus is van een korte en gedrongene gestalte, het hoofd is kort en breed, zelfs rond (brachycephaal), het aangezicht breed (euryprosoop), de neus is klein en breed (chamaerrhien). Huid, haar en oogen zijn donker van kleur, het haar en de oogen soms zwart.

De homo mediterraneus is kort doch slank van bouw, meer dolichocephaal dan de homo nordicus, leptoprosoop en leptorrhien ; zijn huid is donkerder dan die van den homo

alpinus, alsmede het haar en de oogen, die vaak zeer zwart zijn.

J. Deniker onderscheidt zes rassen en vier onderrassen. Hij heeft de vroegere indeeling verbeterd door de afzondering van het Dinarische van het Alpiene ras. Hij beschrijft een Noordsch, een Alpien (Westelijk of Cenevole), een Ibero-eilandsch, een Dinarisch of Adriatisch, een Oostelijk (Orientale) en een Atlantisch-Mediterraan Kustras.

Door de groote verspreiding van boeken als Rassenkunde Europas, Rassenkunde des deutschen Volkes, Herkunft und Rassengeschichte der Germanen e.a. is de indeeling van Hans F. K. Günther zeer bekend. Benevens het Noordsche, het Alpiene, dat hij ook Ostisch noemt en het Mediterrane of Westisch ras, van welke de kenmerken hierboven zijn vermeld, onderscheidt hij het Dinarische, het Faalsche of Dalische, het Oostbaltische en het Sudetenras.

Het Dinarische ras is zeer groot en grof van bouw, het hoofd hyperbrachycephaal, het achterhoofd van boven naar beneden afgeplat, het aangezicht betrekkelijk smal, de neus sterk en groot (arendsneus); de huid, het haar, de oogen zijn donker.

Het Faalsche of Dalische ras is groot van gestalte, het hoofd minder dolichocephaal

dan bij het Noordsche ras, het aangezicht is breeder, de huid blank, het haar blond, de oogen zijn blauw of grijs. Het zou uit nakomelingen van het diluviaal Cro Magnon ras zijn ontstaan.

Het Oostbaltisch ras is kort en grof van bouw, zijn hoofd is breed (hypobrachy- of brachycephaal), het gezicht meso- of euryprosoop, de neus dikwijls ingebogen (concaaf) ; de neusvleugels zijn breed, de onderkaak is zwaar en breed, de huid meer grauw dan blank, het haar sluik en aschblond ; de oogen zijn grijs of blauw.

Het Sudetenras van Günther is niet van beteekenis in West-Europa. E. von Eickstedt verdeelt het Europiede, blank hoofdras in blonde rassen van het Noorden, rondhoofden en zuidelijke langhoofden. Het blanke hoofdras is niet tot Europa beperkt, het bewoont een groot deel van Azië en Noord-Afrika (en t. g. v. uitwijking Amerika).

Tot de blonde rassen van het Noorden worden gerekend het Noordsche ras met zijn afdeelingen, homo teuto-nordicus, homo dalo-nordicus (Cro Magnon), homo fennonordicus en het Oostbaltisch ras. Onder de rondhoofden worden de Alpienen en de Dinarischen, de Armenieden en de Toeranieden gerangschikt. Onder de bruine lang-

hoofden het Mediterrane, het Orientaliede en het Indiede ras.

G. Montandon beschrijft als onderdeelen van het blonde ras het Faalsche en het Oostbaltische ras, alsmede een drietal onderrassen van Deniker : subnordique, nord-occidentale en vistulienne.

Onderrassen van het Alp-armenoïde ras van Montandon zijn het Alpiene, het Dinarische, het Anatolische en het Pamirische of Iranische ras. Tot het bruine (Mediterrane) ras behooren het Ibero-eilandsche en het Kustras van Deniker.

Het verschil in de indeelingen van Deniker, Günther, Eickstedt en Montandon is niet van zeer groote beteekenis en wordt wellicht later opgeheven. Meer door benamingen dan door lichamelijke vormen worden sommige groepen afgezonderd.

Er zijn geestelijke raskenmerken zooals er lichamelijke zijn en beide zijn onderling verbonden. Door niemand wordt ontkend, dat er belangrijke verschillen in de geestesgeaardheid tusschen de ondergroepen van het blanke ras bestaan. Zelfs de rassen, die Europa bewonen, wijken in psychisch opzicht sterk en in begaafdheid niet weinig van elkander af.

Wanneer de geestelijke raseenheden te scherp worden omlijnd, ontsnappen vele ras-

genooten uit het kader, waarin men ze te nauw wil sluiten en de correlatie tusschen lichaamsvorm en geestelijke kenmerken wordt erdoor vaak verbroken.

Over raciale superioriteit wordt de strijd met heftigheid gevoerd sinds Duitsche geleerden de opvatting van A. de Gobineau zijn bijgetreden. De hooge waardeering van het Noordsche ras door Gobineau had alvorens aanhangers in de Angelsaksische landen, in Zweden en in Frankrijk (G. Vacher de Lapouge e.a.) gevonden. Voor de meerderheid van het Alpiene ras hebben brachycephalen als E. Houzé, die de dolichocephalen met zijn haat tot in den steentijd vervolgde, in de bres gestaan.

Het Noordsche ras wordt als een heerscher- en leidertype geteekend (L. F. Clausz), strijdhaftig, doortastend, ondernemend, eigenzinnig, sterk individualistisch, eerlijk, terughoudend, nuchter, begaafd met onrustig scheppingsvermogen en behept met natuurgevoel.

Het Faalsche of Dalische ras wordt als een volhardingstype beschouwd, wilskrachtig, zakelijk, bedachtzaam, stug, betrouwbaar, zelfgenoegzaam, zwijgzaam, hartelijker dan het Noordsche ras, tobberig, bezonken, gehecht aan den bodem.

Het Alpiene ras is wilskrachtig, verstan-

dig, vlijtzaam, spaarzaam, geduldig, vergenoegd, niet zeer oprecht, behoudsgezind, hokvast, gehecht aan den slenter, taai, weinig zindelijk, en heeft veel gemeenschapszin.

Het Mediterrane ras is levendig, impulsief, hartstochtelijk, onrustig, vol fantasie, zorgeloos, oppervlakkig, spraakzaam, onderdanig, geneigd tot wreedheid jegens dieren, niet vrij van sadisme.

Het Oostbaltische ras is gesloten, zwaarmoedig, wantrouwend, behulpzaam, gastvrij, onberekenbaar, besluitloos, ontevreden, fantastisch, verward, volgzaam en wraakzuchtig: dit alles met vele uitzonderingen.

Het Dinarisch ras is kloekmoedig, strijdlustig, betrouwbaar, eerlijk, zelfbewust, opvliegend, begaafd voor handel en tooneel, niet zonder natuurgevoel.

Uit hoofde van bloedmengingen, die immer talrijker worden, bezitten vele Europeeërs goede en slechte eigenschappen van onderscheidene rassen, ook wanneer zijn raszuiver naar den lichaamsvorm blijken te wezen.

C. *De Nederlandsche Volksaard*

De Nederlandsche volksaard heeft zich geleidelijk ontwikkeld uit de rasbestanddeelen van het volk, uit de bodem- en luchtge-

steldheid der Deltalanden, alsmede historische gebeurtenissen en oeconomische omstandigheden. Benevens eigenschappen, die in Noord en Zuid, Oost en West algemeen zijn neemt men hier, als in andere landen, geestelijke verschillen waar, die insgelijks met raciale verhoudingen en omgevingsfactoren zijn verbonden. Naast de geestesgesteldheid der historische Germaansche volksgroepen, Franken, Friezen en Saksen, van de rassen uit welke deze samengesteld zijn, n.l. het Noordsche en het Faalsche ras, in het Zuiden sterk met Alpienen, in het Oosten in geringe mate met Oostbaltischen gemengd, dringt de geaardheid der praehistorische stammen door, die vóór Kelten en Belgen, Kaninefaten en Bataven in de Nederlanden waren gevestigd en wier nakomelingen hoezeer ook met de latere binnengerukte stammen ,vermengd, een ruim aandeel — laat het passief wezen — in de vorming van het Nederlandsche volk hebben gehad.

De verscheidenheid der factoren, die den volksaard bepalen, maakt het zeer moeilijk hem nauwkeurig te schetsen, bij den lezer teleurstelling te voorkomen en kritiek van deskundigen af te weren. Er zijn tijdsomstandigheden als de huidige, waartegen sommige goede eigenschappen van het volk, als verdraagzaamheid, oprechtheid, dienst-

vaardigheid, betrouwbaarheid niet bestand zijn en waaronder de winzucht misdadig wordt.

«Wij hebben groote mystieken als Hadewyk en Ruusbroec gehad, doch zijn over het algemeen zeer materialistisch aangelegd. Bij elke gelegenheid stellen wij pracht en praal ten toon, maar worden schriel zoodra wij in zuivere geestesbehoeften moeten voorzien. Wij zijn arbeidzaam, volhardend en zuinig, doch al te vaak overdadig in eten en drinken. Wij zijn openhartig, rondborstig en gul, doch soms grof en ruw. Er ontbreekt ons vaak aan innerlijke beschaving. Wij zijn vrijheidslievend, doch te weinig verdraagzaam tegenover andersdenkenden. Onze vrijheidszucht verzadigen wij meer met mopperen dan met daden, die offers eischen. Als alle Germanen worden wij door het uitheemsche bekoord. Wij zijn argeloos tegenover zuidelijke invloeden, die onze eigenheid bedreigen en wantrouwend tegenover stam- en volksgenooten. In het Noorden houdt men ons voor uitgelaten, in het Zuiden voor gesloten. Als echte Nederlanders hebben wij een hekel aan militarisme en weinig gevoel voor tucht. Wij lijden aan overdreven individualisme, dat tot versplittering in partijen leidt, die bijna hetzelfde naoogen. » [1])

[1]) G. Schamelhout, *Herkomst en ethnische Samenstelling*

Op deze door hem aangehaalde karakteriseering der Vlamingen laat prof. Jan de Vries volgen :

« Welke Noord-Nederlander zou in dit beeld zichzelf niet herkennen ? Een enkel trekje moge hij misschien als typisch « Vlaamsch » op zichzelf niet toepasselijk verklaren, maar als geheel kan hij weinig tegen de juistheid van dit karakterbeeld zeggen. » [1])

Hetgeen een bevestiging van het bestaan van overwegende gemeenschappelijke karaktertrekken bij Noord- en Zuid-Nederlanders inhoudt, alsmede van een beroemd gezegde van prins Willem van Oranje :

Het verschil is te kleen om gesplijt te blijven.

Bij den Noord-Nederlander is de Noordsche inslag aanzienlijker dan bij den Zuid-Nederlander, die veel Alpien bloed heeft opgenomen. De overwinningen van Alexander Farnese en de uitwijkingen van meer dan honderdduizend Vlamingen en Brabanders hebben den invloed van het Calvinisme in de Zuidelijke Nederlanden uitgeschakeld. Daardoor zijn afwijkingen ontstaan, die door de gemeenschappelijke taal en haar

van het Vlaamsche Volk. Tweede druk. Antwerpen, Oude-God, 1938, blz. 193-194.

[1]) Over Volksaard. *Neerlandia,* Jg. XLV, Februari 1941.

invloed op de volksziel worden overbrugd.

Het Calvinisme heeft den Noord-Nederlander nuchtiger, ernstiger, zakelijker, minder levendig, afkeerig van pronkzucht gemaakt en zijn plichtsbesef vermeerderd. De Noord-Nederlander is zwaartillender, zelfgenoegzamer, minder luchthartig en gemoedelijk. Disharmonische spanningen in het geestesleven t. g. v. Romaansche invloeden treden bij de Vlamingen meer dan bij de Hollanders naar voren. De aanhoudende strijd tegen de zee heeft den Noord-Nederlandre stugger en wilskrachtiger gemaakt, heeft zijn werkelijkheidszin opgedreven ; de verworven vermogens hebben meer standgevoel en vormelijkheid ontwikkeld. Volgens J. Huizinga [1]) is burgerlijkheid een hoofdkenmerk der Hollanders geworden.

Algemeen karaktertrekken van de Friezen zijn vrijheidszucht, zelfstandigheidsbesef, onbuigzaamheid, beslistheid, zwijgzaamheid, aanleg voor wiskunde. De Friezen zijn volhardend, eerlijk, wantrouwend, eerzuchtig. Al beheerschen zij zichzelf, bruisen zij soms geweldig op. Nieuwe denkbeelden worden gereedelijk aanvaard. De onkerkelijkheid is op het platteland als in de steden zeer verspreid. Kunstgevoel is zeldzamer in

---

[1]) *Nederland's Geestesmerk.* Leiden, 1935.

Friesland dan in de Frankische gewesten. De Fries heerscht, waar hij leeft.

De Saksen zijn guller, vriendelijker, behoudsgezinder, doch minder oprecht dan de Friezen, zij zijn ernstig als die, doch aan den slenter gehecht; zij hebben meer gemeenschapszin, kennen « burenplicht » en zijn zeer aan den bodem verbonden, die lang gemeenschappelijk bezit was. Zij zijn, bijzonder de Drenten, achterdochtig, gesloten en ervaren in de kunst om hun gedachten en gevoelens te verbergen. Zij houden niet van vreemdelingen. Ons volk, d. i. hun eigen gezin.

In Rijksnederland zijn de Limburgers het opgewekste, levendigste, openhartigste volksdeel. Zij hebben een opmerkelijk aanvoelingsvermogen. Zij zijn trouw aan kerkelijke en burgerlijke overheid. Er is een hemelsbreed verschil tusschen de levensopvatting van Friezen en Limburgers, als zijn beide goede Nederlanders.

Van de hardnekkigheid, eigenzinnigheid, terughoudendheid, woestheid der Friezen vindt men iets bij de West-Vlamingen terug, die vechterbazen en opstandigen zijn, al berusten velen in de armoede en ellende, die in hun gewest zoolang diepe sporen heeft nagelaten. De Oost-Vlamingen zijn als de Friezen en vele Noord-Nederlanders realis-

ten wars van idealisme en mysticisme. Zij zijn werkzaam, stijfhoofdig en hebben als de West-Vlamingen een groot uithoudingsvermogen. Den Gentenaren is muiterzucht aangeboren.

De Zuid- en Noord-Brabanders vormen de schakels, die Zuid- en Noord-Nederland verbinden. Zij bezitten in hooge mate de karaktertrekken die alvorens zijn vermeld en die als algemeen kunnen worden beschouwd en als meest kenmerkend voor den Nederlandschen volksaard. [1])

De schakeeringen, welke deze volksaard in de verscheidene gouwen en steden vertoont, komen in alle landen voor en tasten evenmin onze volkseenheid aan als die der grootere naburige volksgemeenschappen.

Van deze eenheid is de Nederlandsche taal het al-omvattend kenmerk.

---

[1]) Cft. J. Waterink, Het Nederlandsche Volkskarakter in Jan de Vries c.s., *Volk van Nederland*. Amsterdam, 1937.

P. J. Meertens en Anne de Vries, *De Nederlandsche Volkskarakters*. Kampen, 1938. (Twee en dertig medewerkers en nagenoeg volledige litteratuurlijst).

J. Romein, *Beschouwingen over het Nederlandse Volkskarakter*. Leiden, 1942.

LIJST DER AFBEELDINGEN

PLATEN

Afb. 1. — O. G. van Busbeck
(West-Vlaming)
(Noordsch)

Afb. 2. — Joan de Witt
Zuid-Hollander
(Noordsch)

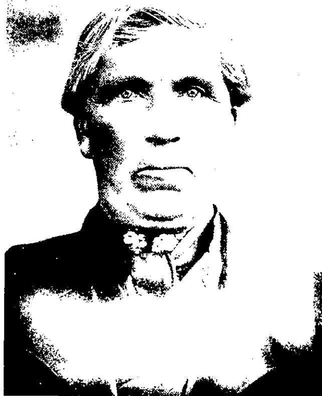
Afb. 3. — Jan van Rijswijck
(Zuid-Brabander)
(Noordsch)

Afb. 4. — J. H. van 't Hoff
Zuid-Hollander
(Noordsch)

Afb. 5. — Sjeerp Anema
Fries
(Noordsch)

Afb. 6. — Zeeuwsche boer
(Noordsch)

Afb. 7. — Karel van Mander
(West-Vlaming)
(Faalsch)

Afb. 8. — Piet Pzn. Hein
Zuid-Hollander
(Faalsch)

Afb. 9. — Michiel Azn. de Ruyter
Zeeuw (Vlissingen)
(Alpien)

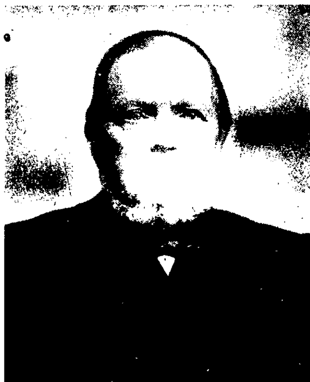
Afb. 10. — Jan Frans Willems
(Zuid-Brabander)
(Alpien)

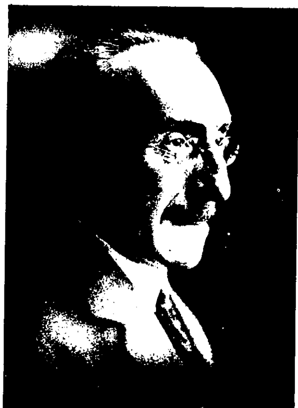
Afb. 11. — Zeeuwsche boer
(Alpien)

Afb. 12. — Michiel de Swaen
(Zuid-Vlaming)
(Alpien)

Afb. 13. — Saksische boer
Oost-Nederlander
(Oost-baltisch)

Afb. 14. — Aug. Vermeylen
Zuid-Brabander
(Mediterraan)

